

IN MEMORIAM

Prof. Dr. P. DE SOMER

Titelvoerend lid en gewezen ondervoorzitter

**Lofrede uitgesproken door Prof. Dr. A. Gyselen tijdens de openbare
vergadering van de Academie gehouden op 28 maart 1987**

Mijnheer de Voorzitter,
Mevrouw De Somer,
Waarde Collega's,
Dames en Heren,

Toen de BRT in de ochtend van 17 juni, nu haast twee jaar geleden, van uur tot uur het bericht omriep dat Rector De Somer overleden was, werden ontelbaren in Vlaanderen pijnlijk verrast. Alleen ingewijden wisten dat deze vitale man, ondanks de ziekte die zijn krachten zichtbaar ondermijnd had, tot het uiterste was gegaan om zijn rectorale opdrachten te vervullen. Amper enkele dagen vóór de belangrijke eindejaarsvergadering van de Academische Raad, die hij nog wou voorzitten, had hij noodgedwongen erin toegestemd om zich aan een dringend medisch onderzoek te onderwerpen. De snelle en fatale evolutie bracht in brede kring grote verslagenheid. In de dagen die volgden, kwamen uit de meest diverse milieus van dit ideologisch en taalkundig verdeelde land blijken van waardering voor hetgeen deze grote Vlaming als wetenschapsman en als rector had verwezenlijkt. Voor diegenen, met wie hij de lange en moeizame weg was gegaan, die geleid had naar de universitaire ontvoogding van Vlaanderen, was het alsof plots — en brutaal — een tijdperk werd afgesloten. Een tijdperk dat bijzonder boeiend en beslissend was geweest en waaraan de naam De Somer onuitwisbaar zal verbonden blijven.

Met evenveel talent als temperament had deze uitzonderlijk begaafde man in tal van domeinen naam en faam verworven : in de medische navorsing en de geneesmiddelenindustrie, in het wetenschapsbeleid en op het brede maatschappelijk forum. Maar ontegensprekelijk blijft zijn grootste roem de uitbouw van de nederlandsstalige Leuvense Universiteit, die achttien jaar lang aan zijn

zorg was toevertrouwd. Het is als eerste rector, tevens eerste leken-rector, van de autonome K.U. Leuven dat hij de geschiedenis zal ingaan, als de man die aan deze jonge instelling een nationale en internationale uitstraling heeft verzekerd in de traditie van de aloude Alma Mater, uit wier splitsing ze geboren is.

Het jaarboek 1985 van ons genootschap vermeldt in extenso het curriculum vitae van onze gewezen ondervoorzitter in een indrukwekkende en chronologische volgorde van realisaties, titels en eretitels, waaraan door onze Vaste Secretaris hulde werd gebracht.

Ik ben het Bestuur van de Academie dankbaar, Mijnheer de Voorzitter, dat het mij in de gelegenheid stelt de rijkgevulde loopbaan van onze overleden collega vandaag toe te lichten onder de vier essentiële aspecten van zijn veelzijdige activiteit. Aan de hand van zijn talrijke geschriften en redevoeringen, van interviews en persoonlijke herinneringen wil ik peilen naar de leidmotieven die De Somer hebben bezielend en die hem ertoe hebben gebracht zich op zo'n markante wijze te affirmeren als wetenschapsman, als humanist, als Vlaming en als rector.

*

* *

Ik heb Piet De Somer, die nooit om een boutade verlegen was, ooit horen beweren dat de rasechte navorser een introvert is, die er genoeg in scheidt het antwoord te zoeken op vragen, die niemand hem heeft gesteld en waar geen mens zich om bekommert. Een navorser van dat soort was De Somer allerminst. Wel heeft hij altijd en overal de prioriteit beklemtoond van de fundamentele navorsing, die hij de voedingsbodem noemde van alle toegepast onderzoek. Zelf was hij steeds geboeid door het hoe en waarom van natuurlijke fenomenen en experimentele bevindingen, maar evenzeer was hij bekommerd om de uiteindelijke sociale relevantie van elk nieuw project. Telkens zich een biologisch onderzoeksdoein aanbood, zocht zijn rusteloze geest reeds naar concrete toepassingen op het medisch-therapeutisch vlak. In alles bleef De Somer immers een pragmaticus, die met vooruitziende blik de rentabiliteit overwoog van elke investering, zowel in materiaal als in grijze hersenstof.

De Somer was aspirant bij het N.F.W.O. en assistent in het laboratorium voor bacteriologie van Professor Richard Bruynoghe, toen hij op het einde van de oorlog door Professor Joseph Hoet in contact werd gebracht met Jacques Lannoye. Deze jonge industrieel had naast het familiebedrijf « Les Papeteries de Genval » een zeer bescheiden farmaceutisch laboratorium Soprolac (sous-produits du lait) opgericht, en droomde ervan kapitaal en medische know-how samen te brengen voor het groter welzijn van de zieke medemens. De ontdekking van de penicilline, de voorbode van het antibiotisch tijdperk, bracht de geschikte gelegenheid om deze droom te verwezenlijken. En zo kwam het dat in de salons van een Leuvens bankier twee dynamische en enthousiaste jonge mensen elkaar voor het eerst ontmoetten : de Waal Jacques Lannoye, die door omstandigheden geen medicus was kunnen worden en de Vlaming Piet De Somer, die liever toegepaste wetenschappen dan medicijnen had gestudeerd en zich beter thuis voelde in het laboratorium dan in de ziekenzaal.

Via de Engelse radio en Zwitserse medische tijdschriften waren toen spaarzame berichten binnengesijpeld over de eerste toepassingen van penicilline in het geallieerde kamp. De Somer lukte erin nog tijdens de oorlog stammen van *Penicillium notatum* van uit het Nederlands Bureau voor Schimmelkulturen in het land te smokkelen, en hieruit zijn eerste penicilline-extract te bereiden. De chemische zuivering vertrouwde hij toe aan Christian de Duve, die na het behalen van zijn artsdiploma een licentiaatsthesis voorbereidde in de biochemie. Van zodra de oorlog beëindigd was, pendelden zij met hun beiden meermalen per week in een afgedankte race-wagen tussen Leuven en Genval, waar zij in de kelders van de papierfabriek op artisanale wijze penicilline wisten te bereiden. De schimmels werden gekweekt op de binnenzijde van melkflessen, waaraan bij Soprolac geen gebrek bestond.

Aldus startte met zeer bescheiden middelen een farmaceutisch bedrijf, dat RIST (Recherche et Industrie de Synthèse Thérapeutique) genoemd werd en dat, na de verbolgen tussenkomst van de bekende tuberculose-arts le Professeur Rist van Parijs, omgedoopt tot RIT, een grote toekomst zou tegemoet gaan.

Zeer vlug bleek dat oppervlakte-kulturen onvoldoende renderden voor industriële produktie en daarom vertrok De Somer in de winter 1946-1947 naar de Connaught Laboratories te Toronto, om er de techniek van de dieptekulturen in fermentatietanks te be-

studeren. Professor J.P. Hoet, die bevriend was met Charles Best, had voor de introductie gezorgd. De Connaught Laboratories hadden de door Banting en Best ontdekte insuline op de markt gebracht, en stonden toen model voor de vruchtbare samenwerking universiteit-industrie, ideaal dat zowel De Somer als Lannoy bleef inspireren.

Op 21 februari 1947 bracht *La Libre Belgique* het verhaal van de eerste Belgische penicilline, en met nationale trots vermeldde ze De Somer's vaststelling dat zijn penicilline dezelfde eigenschappen vertoonde als het industrieel bereide overzeese produkt. Het artikel besloot als volgt : « Il est évident qu'un avenir prometteur s'ouvre devant ce jeune savant de 29 ans et qu'il n'en restera pas là. Souhaitons qu'en Flamand obstiné il ne sera pas tenté d'émigrer au Canada, où le travail scientifique garde encore sa valeur réelle ».

Van dan af verliep de ontwikkeling van RIT in snel tempo. In 1950 kon een volledig nieuwe fabriek gebouwd worden, waarvan De Somer achtereenvolgens wetenschappelijk directeur, beheerder en afgevaardigd beheerder werd.

De eerste jaren verliepen in koortsachtig zoeken naar nieuwe antibiotica in kulturen van schimmels, die geïsoleerd werden uit grondstalen van overal te lande. Onze collega H. Vanderhaeghe behoorde, met de microbiologen P. Van Dijck en H. Van de Voorde, tot de pioniers van het jonge bedrijf. Het navorsingswerk geschiedde gedeeltelijk te Leuven in een embryonaal bacteriologisch laboratorium, dat aan De Somer, die in 1952 tot buitengewoon docent was benoemd, in het Vesaliusinstituut was toegewezen.

De snelle groei van RIT schonk weldra de mogelijkheid om de oorspronkelijke droom van De Somer en Lannoy te vervolledigen : aan het farmaceutisch bedrijf te Genval werd in 1955 een navorsingsinstituut te Leuven gekoppeld, dat de naam kreeg van de achttiende-eeuwse medicus-hoogleraar Hendrik-Jozef Rega. RIT schonk aan de Universiteit het gebouw in volle eigendom en nam de wedden van het wetenschappelijk personeel voor zijn rekening. Zeer snel werd het Rega-instituut onder leiding van De Somer een van de meest actieve en gerenommeerde navorsingslaboratoria van de Leuvense medische faculteit. Tal van jonge wetenschappers, die door De Somer oordeelkundig waren uitgekozen, hebben sindsdien in de bacteriologie, de immunologie of de virologie naam ge-

maakt. Een tiental onder hen zijn hoogleraar geworden te Leuven, Louvain-en-Woluwé, Antwerpen of Parijs.

Tot de eerste antibiotica, die door RIT op de markt werden gebracht, behoort virginiamycine, dat nog steeds aangewend wordt in de lokale behandeling van oppervlakkige infecties, maar vooral als groeibevorderend middel in de voeding van kippen en varkens een belangrijke plaats heeft verworven.

De invloed van antibiotica-toevoeging aan de voeding is een onderwerp, dat De Somer en zijn medewerkers jarenlang heeft geboeid. Deze belangstelling werd aanleiding om in het Rega Instituut een afdeling « kiemvrije dieren » te bouwen, die o.m. door het waardevol werk van H. Eyssen internationale bekendheid heeft genoten.

Wanneer bleek dat de toediening van sommige niet-resorbeerbare antibiotica – ook bij de mens – gepaard ging met een daling van de serumcholesterol, kwam De Somer terecht op een terrein dat onze collega Joossens nauw aan het hart ligt. Samen hebben ze jarenlang de invloed bestudeerd van antibiotica en chemische agentia op het cholesterolmetabolisme, maar tot concrete toepassingen voor het farmaceutisch bedrijf kwam het niet.

Inmiddels was de interesse van De Somer, die de ontwikkeling van RIT nooit uit het oog verloor, de richting ingeslagen van het virologisch onderzoek en de bereiding van vaccins, een domein met grote toekomst zowel in het wetenschappelijk als in het commercieel vlak. In 1950 had hij als eerste in België de techniek van de viruskweek op weefselcellen geïntroduceerd. Zijn belangstelling ging vooral naar de bestrijding van de poliomyelitis, die toen in de Westerse wereld dramatische epidemieën veroorzaakte. Met A. Prinzie en E. De Mayer bestudeerde hij de antigene eigenschappen van gedood polio-virus en ontwikkelde, naar het model van het Salk-vaccin, een eigen entstof, waarvan veiligheid en effectiviteit grondig werden uitgetest.

In 1957 hield hij voor ons genootschap een hartstochtelijk pleidooi voor een algemene anti-polio vaccinaties van alle Belgische kinderen. Zijn oproep vond weerklank in het kinderrijke Limburg, waar de poliomyelitis in 1956 nog meer dan 300 nieuwe slachtoffers had gemaakt. Met de enthousiaste steun van Gouverneur L. Roppe en de medewerking van alle gemeentebesturen werd in de winter 1957-1958 een massale vaccinaties campagne op touw gezet, waardoor vrijwel alle kinderen tussen 0 en 5 jaar tot in de verste hoeken

van de provincie bereikt werden. De Somer stond in voor het vaccin, de provincie voor het injectiemateriaal, de Leuvense Universitaire Ziekenhuizen voor een ploeg geneesheren-assistenten en de provinciale Gezondheidsinspecteur, N. Dufrane, voor een feilloze organisatie. De resultaten overtroffen alle verwachtingen : het jaar daarop werden in Limburg slechts een paar nieuwe polio-gevallen gemeld.

De Nationale Overheid bleef niet achterwege. In 1958 besliste de Minister van Volksgezondheid het RIT-vaccin kosteloos te beschikking te stellen voor de vaccinatie van anderhalf miljoen kinderen. Drie jaar later kon De Somer met rechtmatige fierheid aan onze Academie mededelen dat de morbiditeitsincidentie van poliomyelitis bij de gevaccineerden 92 % lager lag dan in de controlegroep. In 1963 schakelde RIT over op het levende, oraal toe te dienen Sabin-vaccin, waarmee vanaf 1967 alle kinderen tussen 3 en 18 maand verplicht worden ingeënt. Sindsdien kent België al eerste land ter wereld geen autochtone polio-gevallen meer.

In 1968 zorgde de RIT-ploeg onder impuls van De Somer voor een wereldprimeur door het eerste rubella-vaccin op de markt te brengen. Inmiddels waren ook studies ondernomen over de karakteristieken van het hepatitis B-virus en werd met J. Desmyter een WHO-referentiecentrum voor virale hepatitis uitgebouwd. Tevens werd door inoculatie van hepatitis B-virus bij thymusloze muizen een tumormodel voor menselijk hepatoma ontwikkeld dat nog steeds internationaal gebruikt wordt voor de studie van antivirale en antitumorale middelen.

Nadat in 1957 door Isaacs het interferon was ontdekt had zich de hoofdactiviteit van het Rega-instituut reeds verplaatst naar de studie van deze lichaamseigen antivirale proteïne, die in de farmaceutische industrie en bij de publieke opinie grote verwachtingen had doen ontstaan.

Binnen de kortste keren werd interferon in het Rega-instituut afgezonderd uit cellijnen, afkomstig van laboratoriumdieren. Het eerste onderzoek was gericht op het werkingsmechanisme van interferon tijdens de intracellulaire virusvermenigvuldiging. Door experimenten op proefdieren kon worden aangetoond dat interferon bij acute virale infecties alleen werkzaam is wanneer het tijdens het incubatiestadium als prophylacticum wordt toegediend. Nadat A. Billiau humaan β -interferon had bereid uit cellijnen van huidfibroblasten werd de activiteit ervan op patiënten getest, en wel al

prophylacticum van acute virale infecties na niertransplantatie en als therapeuticum bij chronische hepatitis. De resultaten waren evenwel niet overtuigend.

Een onderwerp waaraan De Somer al sinds geruimde tijd geïnteresseerd was, betrof het verband tussen kanker en virussen. Met M. Vandeputte had hij aangetoond dat het kankerverwekkend polyomavirus alleen tumoren doet ontstaan bij ratten, die niet beschikken over een immunologisch afweermecanisme. De vraag lag voor de hand of interferon geen antitumorale activiteit zou ontwikkelen. De eerste klinische proeven met het β -interferon bij patiënten, die leden aan de meest frequent voorkomende vormen van kanker bleken echter evenmin bemoedigend te verlopen. Voor De Somer, die – zoals velen – gehoopt had dat interferon op korte termijn tot belangrijke therapeutische toepassingen zou leiden en zelfs een ogenblik overwogen had om aan industriële interferonproductie te beginnen, betekende dit een ontgoocheling, die hij niet verborg.

De jongste richting, die het Rega-instituut nog onder leiding van De Somer heeft ingeslagen, sluit aan bij de zoektocht naar chemische interferoninductoren, die E. De Clercq jaren geleden reeds was begonnen en die recentelijk geleid heeft naar de synthese van stoffen met rechtstreekse inwerking op het virus, zonder tussenkomst van het interferon. Het BVDU (bromovinyldoxyuridine) dat actief is op herpesvirussen, is een belangrijke aanwinst gebleken op dit gebied.

Inmiddels was het met RIT vergaan zoals met andere beloftevolle bedrijven in ons land : een multinationale onderneming had er het oog op laten vallen en in 1969 werd een contract afgesloten, waarbij Smith-Kline and French alle verplichtingen ten overstaan van het Rega-instituut overnam. Toen S.K.F. evenwel na een drietal jaren niet meer akkoord ging met de research-richting van de Rega-groep en De Somer zijn wetenschappelijke onafhankelijkheid niet wilde prijsgeven, kwam het tot een breuk. De driejaarlijkse RIT-prijs evenwel, die door De Somer in 1959 gesticht werd, en nog steeds geldt als één van de aanzienlijkste onderscheidingen die op gezag van de Academies voor Geneeskunde aan wetenschappelijke vorsers wordt toegekend, is onverminderd door de nieuwe firma overgenomen.

Na zijn benoeming tot Rector staakte De Somer zijn eigen navorsingsactiviteit, maar hij bleef het onderzoekswerk in het

Rega-instituut van dichtbij volgen. Hij participeerde aan het wetenschappelijk overleg en fungeerde, naar het getuigenis van zijn medewerkers, als catalysator voor tal van nieuwe initiatieven. Het baanbrekend werk van De Somer en zijn team blijkt ten overvloede uit het feit dat tientallen van hun publicaties als primeur in tijdschriften zoals Science en Nature werden opgenomen en uit het dozijn doctoraats- en aggregaatsthesisen die door de inventieve en kritische geest van De Somer geïnspireerd werden, en die de faam van het Rega-instituut op wereldniveau hebben gebracht.

*

* *

Piet De Somer, die in zijn collegejaren gowwleider was geweest van de Katholieke Studentenactie Oost-Vlaanderen, kwam aan de Universiteit onmiddellijk terecht in de Universitas-groep van Professor Dondeyne, waar hij al gauw een van de topfiguren zou worden. Onder invloed van deze begaafde man, in wie het charisma van de priester samenging met de breeddenkendheid van de wijsgeer, was in die praeconciliaire jaren te Leuven een gedachtenstroming ontstaan, die op meer dan één generatie in Vlaanderen een diepgaande invloed zou uitoefenen. De nieuwe klemtonen die Dondeyne legde, grepen de jongeren aan : eerbied voor de vrijheid van de menselijke persoon, dialoog met allen die naar waarheid en rechtvaardigheid streven, sociale bekommernis als essentieel element van een religieuze levenshouding. Het jarenlange contact met deze christen humanist zou De Somer, naast vele anderen, tekenen voor het leven. In 1958 nam hij het initiatief om met een aantal oud-leden van de groep een progressief tijdschrift te stichten, waarvan hij gedurende 13 jaar de mentor en financiële steun zou blijven. « De Maand » kreeg snel bekendheid om de vrijmoedige standpunten, die werden ingenomen t.o.v. de actuele problemen van die tijd, zoals : depolitisering van de kerk, deconfessionalisering van de politiek, sociale rechtvaardigheid door structuurhervormingen, internationale solidariteit, universitaire autonomie, studentensyndikalisme en vele andere, die toen nog vaak als vooruitstrevend golden. Toen in 1971 een meerderheid in de redactieraad besliste het concrete politieke terrein te betreden en een linkse frontvorming na te streven, weigerde De Somer, die inmiddels rector was geworden, zijn a-politieke positie

prijs te geven, en trok zich samen met enkele redactieleden terug. De Maand verdween om plaats te maken voor de Nieuwe Maand.

Zodra De Somer als eerste leek rectorale verantwoordelijkheid kreeg, werd hij als het ware persoonlijk geconfronteerd met de voor Leuven existentiële vraag naar de zin van een katholieke universiteit, naar haar bestaansreden en haar verhouding tot de Kerk. Reeds in 1969, één jaar na zijn benoeming, is hij in zijn academische openingsrede uitgebreid op deze problematiek ingegaan. Zestien jaar later, in zijn toespraak tot de Paus heeft hij op pregnante wijze zijn bekende stelling herhaald. Een katholieke universiteit, aldus De Somer, is een studiecentrum voor de Kerk, dat in volle onafhankelijkheid onderzoek verricht in het grensgebied tussen het gekende en het niet gekende. Deze vrijheid sluit onvermijdelijk de kans op dwalen in, omdat — naar het eigen woord van de Paus — « de rede in haar reikwijdte begrensd is ». De dwaling van gisteren kan evenwel de orthodoxie van morgen worden. In deze boodschap, die terecht als zijn geestelijk testament wordt beschouwd, gaat De Somer ook nog dieper in op de waardenschaal die aan de grondslag ligt van een katholieke universiteit, en die zich o.m. uit in een reële bezorgheid voor de maatschappelijke problemen van haar tijd : « de groeiende kloof tussen arm en rijk, de teloorgang van morele waarden, de waanzinnige wapenwedloop ». « De wetenschap » zo besluit hij, « moet in dienst staan van de mens en hem helpen in zijn streven naar een betere wereld ».

Deze humanistische bekommernis voor de mens en zijn cultuur loopt als een rode draad doorheen de ganse loopbaan van De Somer. Instinctief stond hij afwijzend tegenover elke vorm van onderdrukking, dogmatisme, nationalisme. Vele initiatieven die tijdens zijn rectoraat tot stand kwamen, getuigen hiervan. In het kader van de ontwikkelingssamenwerking, ging zijn belangstelling en steun zonder vooringenomenheid naar derde-wereldlanden met de meest diverse regimes. Zijn enige bedoeling was aan reële noden tegemoet te komen. Ook zijn pleidooi voor een Westeuropese, beperkte en eenzijdige kernontwapening, die hij zag als een « teken van goodwill » in de richting van de wereldvrede, was voor hem de konsekwente toepassing van het geloof in de « humane en christelijke waarden », die het Westen zonder ophouden — met de lippen althans — beweert te verdedigen. Hij wist dat hij met deze stelling goede vrienden voor het hoofd zou stoten, maar in wat hij

cruciale ethische vragen noemde, liet hij de idealist harder doorspreken dan de tacticus.

De Somer ging ervan uit dat ieder mens, ieder volk zich in volle vrijheid, maar met respect voor de andere, moet kunnen ontplooiën. Het is deze houding, die ook zijn Vlaams standpunt zou bepalen ten overstaan van de overheveling der franstalige Leuvense universiteit.

*
*   *

De bewogen geschiedenis van de Leuvense splitsing is iedereen bekend. Over een tijdspanne van minder dan tien jaar heeft zich een scheidingsproces voltrokken dat oorspronkelijk voor beide taalgemeenschappen onvoorstelbaar was, en dat nu nog in internationale wetenschappelijke kringen vaak op onbegrip wordt onthaald.

In 1962 voert de Inrichtende Macht onder Vlaamse druk een eerste schuchtere herstructurering door : naast de rector worden per taalrol een pro-rector, een vice-rector en een wetenschappelijk adviseur benoemd. Deze beslissing wordt de aanloop naar De Somer's lange en ononderbroken academische beleidsloopbaan. Op dat ogenblik waren de faculteitsraden nog unitair, d.w.z. franstalig. De Vlaamse professoren hadden veelal geen eigen diensten noch laboratoria en toch dacht toen nog niemand — en zeker De Somer niet — aan het vertrek van de franstalige afdelingen uit Leuven. Zoals de meeste intellectuele Vlamingen had De Somer een grote bewondering voor de Franse cultuur. In het jaar van zijn aanstelling als wetenschappelijk adviseur schreef hij nog in De Maand « dat de Vlaamse en Franse culturen te Leuven tot volledige ontplooiing moeten komen en dat de universiteit hiertoe moet bijdragen ».

De redenen waarom het anders verlopen is, werden later door De Somer in meer dan één bijdrage in De Maand uiteengezet. In 1963 worden de faculteiten gesplitst ; de Vlaamse en franstalige afdelingen gaan zich autonoom opstellen en onvermijdelijk ook van elkaar vervreemden. Het universitair democratiseringsproces doet de studentenaantallen van jaar tot jaar aanzwellen en het gebrek aan ruimte te Leuven wordt met de dag nijpender.

Vanuit zijn nieuwe functie wordt De Somer in alle scherpte geconfronteerd met de Vlaamse achterstand op universitair gebied. In woord en geschrift gaat hij zich van nu af aan opwerpen als een hardnekkig verdediger van een Vlaams universitair expansieprogramma. In mei 1964 pleit hij in De Maand om aan Leuven en aan Brussel het recht te verlenen op een dubbele subsidiëring, hij schaart zich aan de zijde van hen die kandidaturen opeisen in West-Vlaanderen en Limburg, en is van oordeel dat in Antwerpen een volledige universiteit moet uitgebouwd worden. Leuven, zo constateert hij, is dringend aan deconcentratie toe, maar hoe dit moet gebeuren laat hij in het midden. Alleen voor de faculteit der geneeskunde maakt hij een uitzondering. Hier is immers het ruimte tekort nog schrijnender en bovendien is het ontoereikend aantal bedden voor drie vierde in handen van franstalige klinische diensten, die overwegend Vlaamse patiënten verzorgen. Ook onze franstalige collega's zijn er zich van bewust dat deze toestand niet langer houdbaar is. Samen met Franz Lavenne wordt Piet De Somer in 1964 aangesteld als voorzitter van een gemengde commissie van professoren, die na overleg met alle diensthoofden, eenparig voorstelt de volledige franstalige faculteit der geneeskunde naar St.-Lambrechts-Woluwe over te brengen, oplossing die enkele maanden te voren bij wet was mogelijk gemaakt.

Minder vlot vergaat het met de commissie Leemans-Aubert, die aan de Inrichtende Macht een voorstel van globale oplossing in verband met de deconcentratie van de Leuvense Alma Mater moet voorleggen. Bij gebrek aan eensgezindheid tussen de Vlaamse en franstalige leden, hakt het Episcopaat het probleem zelf door in zijn berucht mandement van 13 mei 1966 : Aan de geografische eenheid van de ene Leuvense universiteit zal niet worden geraakt ; wel krijgt iedere taalfdeling een volledige autonomie onder het gezag van een eigen Academische Raad en een prorector, die in feite rectorale bevoegdheid krijgt. Als vanuit Mechelen discreet geïnformeerd wordt wie als toekomstige prorector de voorkeur wegdraagt van de Vlaamse professoren, is het antwoord unaniem : De Somer is onze kandidaat.

In de maanden die volgen, neemt de spanning te Leuven steeds maar toe. De positie van De Somer wordt bijzonder delicaat. In november 1966 analyseert hij opnieuw met grote vrijmoedigheid de Leuvense situatie in De Maand. Hij constateert dat het deconcentratieprobleem een explosieve toestand teweegbrengt, erkent

het recht en de plicht van de franstaligen om hun eigen cultuur te vrijwaren, maar laat verstaan dat zij tengevolge van de taalwetten en de vastlegging van de taalgrens een vreemd lichaam zullen worden in een Vlaamse stad. Hij betreurt dat Leuven een symbool en een agitatiecentrum geworden is van de Belgische taaltwisten, maar als verantwoordelijke voor Leuven-Nederlands kan hij geen louter academische argumenten inroepen voor het vertrek van de franstaligen. Er zijn alleen politieke argumenten en daarom werpt hij de bal in het kamp van de politici.

De oplossing zou sneller volgen dan velen verwacht hadden. Een minderheidsgroep van franstalige navorsers en professoren sluit in januari 1967 met een aantal afgevaardigden van de Vlaamse professoren- en navorsersverenigingen een akkoord dat de volledige overbrenging naar Wallonië voorziet van alle franstalige instituten en faculteiten, evenwel na zorgvuldige voorbereiding, in gespreide etappes, en mits volledige waarborg wat de financiële middelen betreft. De franstalige Academische Raad legt dit akkoord verontwaardigd naast zich neer en maakt op 13 januari 1968 haar eigen expansieplan bekend. Naast beperkte inplantingen te St.-Lambrechts-Woluwe en Ottignies eist ze te Leuven nieuwe ruimtelijke expansie, en bovendien uitbreiding van administratieve faciliteiten en van franstalige scholen voor de leden van haar gemeenschap. De Vlaamse media reageren bijzonder heftig. Stakingen breken los bij Vlaamse studenten en professoren. De Vlaamse Academische Raad komt in spoedvergadering bijeen en in scherpe termen verwerpt De Somer en met hem alle dekanen — ook de meest gematigde onder hen — wat hij een « uitdagend politiek manifest » noemt. De colleges worden geschorst. Leuven bevindt zich in volle crisis. De politici krijgen het laatste woord.

Men kent het vervolg van het verhaal : de interpellatie Verroken, de val van de regering, nieuwe verkiezingen, de beslissing van de Inrichtende Macht om de Leuvense universiteit definitief te splitsen en de titel van rector toe te kennen aan de twee prorectoren. Kort daarop volgt de officiële erkenning van de K.U.L. en U.C.L. als afzonderlijke rechtspersoonlijkheden en tenslotte komt de onvermijdelijke beslissing van de U.C.L. zelf om al haar faculteiten en instituten progressief over te brengen naar Louvain-la-Neuve en Louvain-en-Woluwe.

Het trauma was voor de meerderheid van onze franstalige collega's bijzonder zwaar en heeft lang nagewerkt. De Somer werd

door velen beschouwd als het symbool van de splitsing en van alles wat daaruit is voortgevloeid. Op officiële plechtigheden van de K.U. Leuven bleef de Academische Overheid van de U.C.L. jarenlang afwezig, ook nog bij de uitreiking van het ere-doctoraat aan De Somer's vroegere ploegmakker, Nobelprijswinnaar Christian de Duve. Maar de tijd staat niet stil en de federaliserende stroomversnelling heeft zich inmiddels evenzeer in het Zuiden als in het Noorden van het land doorgezet. Toen vorig jaar door rector Roger Dillemans het doctoraat honoris causa aan Professor H.G. Hers werd uitgereikt, was de rector van de U.C.L. met een afvaardiging van zijn medische faculteit wel aanwezig. De nieuwe ere-doctor hield een bijzonder merkwaardige toespraak over het belang van de fundamentele navorsing en met heimwee terugdenkend aan de jaren, die hij samen met zijn Vlaamse collega's gesleten had in de goede oude stede Leuven, voegde hij eraan toe (ik citeer) : « C'est toutefois sans amertume que j'ai transféré mes activités sur le site de Woluwé St. Lambert, qui est actuellement un des plus modernes et des plus fonctionnels du pays. Cette évolution des choses est une illustration d'un phénomène souvent observé que les événements, dont nous ne voulions pas et que nous avons combattus, se sont révélés par la suite hautement bénéfiques, au point qu'on serait tenté de rendre grâce à ceux qui les ont initiés ». Jammer dat Rector De Somer deze woorden niet meer gehoord heeft.

Tijdens zijn rectoraat heeft De Somer zich onverpoosd ingezet om de Vlaamse achterstand op universitair en wetenschappelijk gebied in te halen. Ontegensprekelijk was hij de inspirerende kracht achter het inhaalplan van wijlen Minister Lefèvre. Dank zij zijn overredingskracht kon hij bereiken dat de financieringsmiddelen van de nationale fondsen rechtvaardig over de beide taalgemeenschappen verdeeld werden. Hij was het ook die het initiatief nam, samen met zijn vriend Gerlo, om de rectoren van alle Vlaamse universitaire instellingen rond één tafel bijeen te brengen, en door overbrugging van iedere ideologische verzuiling de VLIR te stichten, die het feitelijke overlegorgaan is geworden met de Overheid. De fair play waarmede hij voor de vrije universiteiten gelijkberechtiging inzake subsidiëring en voor de rijksinstellingen volledige academische vrijheid opeiste, verleende hem hierbij gezag en geloofwaardigheid.

De Vlaamse reflex van De Somer had niets van een romantisch taalflamingantisme. De voormannen, waarop hij zich beriep,

waren sociale pragmatici, zoals Julius Mac Leod en Lodewijk De Raet, die verkondigden dat het Vlaamse volk alleen kon worden opgetild door de economie en het onderwijs te promoveren.

Niet zonder reden heeft de Rijksuniversiteit te Gent bij de vijftigste verjaardag van haar vernederlandsing aan deze verdienstelijke Vlaming een doctoraat honoris causa aangeboden. Zoals onze Vaste Secretaris het reeds getuigde was het, van de vele hoge onderscheidingen die hem te beurt zijn gevallen, ongetwijfeld deze die hem het meeste genoegen heeft gedaan.

*

* *

De sombere voorspelling dat Leuven-Nederlands na de splitsing de Universiteit van het Hageland zou worden, heeft De Somer geen ogenblik in verlegenheid gebracht.

Andermaal bewees hij zijn managerstalent door efficiënte beleidsstructuren uit te bouwen en aan oordeelkundig gekozen medewerkers beslissingsmacht en verantwoordelijkheid te delegeren. Faculteiten en departementen kregen uitgebreide bevoegdheden inzake onderwijs en onderzoek, maar bij alle benoemingen en belangrijke beslissingen had hij ontegensprekelijk het laatste woord.

Aan de diverse universitaire geledingen, studenten inclusief, die zich geroepen voelden tot medebeheer, schonk hij recht op inspraak, maar zorgde ervoor dat het professorenkorps in alle organen over een veilige meerderheid beschikte, behalve in de sociale sector, waar hij aan de studentenvertegenwoordiging pariteit toestond.

Het is een onmogelijke opgave alle vernieuwingen op te sommen die onder het rectoraat De Somer te Leuven tot stand zijn gekomen. Vermelden wij onder de vele : de diensten voor universitaire didactiek en voor studie-advies, het onderzoeksfonds ten behoeve van beloftevolle navorsers, de samenwerkingsakkoorden met grote buitenlandse universiteiten, de engelstalige derde cycli ; op cultureel vlak de universiteitsorkesten, het koor en de toneelgroepen ; de tijdschriften Academische Tijdingen en Alumni, die respectievelijk aan hun 21^e en 18^e jaargang toe zijn ; de Universitaire Pers Leuven ; bouwprogramma's zoals het nieuwe Instituut voor Letteren en Wijsbegeerte en het prestigieuze project Gast-

huisberg : allemaal initiatieven die de naam van de K.U.Leuven hebben uitgedragen tot ver buiten de grenzen van het Hageland.

In de rectorale redes die hij hield bij de opening van ieder nieuw academisch jaar ging De Somer de acute universitaire en maatschappelijke problemen nooit uit de weg. Bij voorkeur behandelde hij controversiële onderwerpen en in onverbloemde termen gaf hij zijn persoonlijke mening te kennen. Zijn geliefkoosd thema was de universitaire autonomie, die hij – helemaal in de lijn van zijn temperament – met hand en tand verdedigde tegen elke externe bevoogding. Hij sprak vaak in paradoxen en na een overtuigend pleidooi kon hij met speelse geest en intellectuele eerlijkheid zijn eigen betoog relativeren door aan afwijkende gezichtspunten recht te laten wedervaren. Academische vrijheid noemde hij een onmisbare voorwaarde voor wetenschappelijke creativiteit, maar ruitelijk erkende hij de verspilling waartoe ze leiden kan. Contractonderzoek achtte hij onontbeerlijk, vooral in tijden van economische crisis en opgelegde besparingen, maar vrije communicatie van wetenschappelijke bevindingen eiste hij op als een onaantastbaar recht. Maatschappijkritiek beschouwde hij als een essentiële opdracht van de universiteit, maar evenzeer benadrukte hij haar plicht van dienstbaarheid aan de gemeenschap, die haar in leven houdt.

De democratisering van het hoger onderwijs is steeds een van zijn grote bekommernissen geweest. Met spijt constateerde hij dat de universitaire expansie, waarvoor hij zelf zo vaak in de bres was gesprongen, slechts een geringe doorstroming uit de lagere sociale klasse had tot stand gebracht. Daarom pleitte hij, 15 jaar geleden reeds, voor een bruggenbouw tussen de universiteit en het H.O.B.U. en verwees hierbij graag naar Amerikaanse universiteitsmodellen, waar massa- en elite-onderwijs op dezelfde campus coëxisteren.

In verband met selectie en numerus fixus, de onvermijdelijke hete hangijzers, heeft De Somer steeds een onwrikbaar standpunt ingenomen. Hoger onderwijs beschouwde hij (ik citeer) « als een recht voor iedereen, die er interesse voor heeft en blijk geeft de nodige inspanningen te leveren ». Alleen voor de medische vakken maakte hij een uitzondering zolang vier redenen aanwezig bleven : « de hoge kosten van de opleiding, het gebrek aan onthaalcapaciteit van de universiteiten, een duidelijk overschot op de arbeidsmarkt en diploma's die exclusief aansluiten op één sector van

tewerkstelling ». Hij voegde er evenwel aan toe dat een numerus fixus moet gebaseerd zijn op een wetenschappelijk gefundeerde prospectie van een sociaal verantwoord artsenaantal en dat maatregelen moeten genomen worden opdat het medisch korps zijn monopoliepositie niet zou uitbuiten.

Zijn rectoraat was pas begonnen toen de studentencontestatie ook Leuven overspoelde. De Somer was geboeid door die plotse wereldwijde revolte, die het establishment verantwoordelijk stelde voor de heersende malaise : de consumptiemaatschappij, die welvaart maar geen welzijn had gebracht, de autocratische universiteit met haar vastgeroeste onderwijsmethodes en het guillotine-systeem van haar blitz-examens. De Somer kon begrip opbrengen voor de motivering, die in die kritiek besloten lag, maar baldadigheden op het universitaire patrimonium beschouwde hij als een persoonlijke belediging. Toen de ruiten van de Hallen sneuvelden, begaf hij zich resoluut tussen de agressieve menigte om met de kopstukken te gaan bekvechten. Hij imponeerde door zijn durf en niet zelden gebeurde het dat een verhitte discussie werd afgesloten bij een koele pint in een of ander studentencafé.

De Somer was in alle opzichten een veelzijdig man. In alle milieus, wetenschappelijke, academische, mondaine, studentikoze voelde hij zich thuis en overal viel hij op door zijn scherpe geest, zijn snedig woord, zijn brede cultuur, zijn sympathieke nonchalance. In beleidsvergaderingen hield hij geen lange uiteenzettingen, maar drong onmiddellijk door naar de kern van de zaak en aarzelde niet om onbeduidende opmerkingen met één raak woord van de tafel te vegen. Zijn gelegenhedenstoespraken op recepties, promoties en huldigingen waren meesterstukjes in het genre. Steeds origineel, pittig en af en toe ondeugend, gaf hij blijk van een doorringende mensenkennis en kon hij de meest vormelijke omstandigheden omtoveren tot prettige evenementen, die niemand graag missen wou.

Een franstalige krant had het na zijn overlijden over « son côté florentin ». Het woord heeft sukses gekend en is vaak geciteerd. Door zijn talent als leider, diplomaat, zakenman en kunstminnaar, ja tot in zijn scherp getekend profiel geleek De Somer inderdaad opvallend op het Florentijns geslacht van de Medici, dat met zoveel grandezza een belangrijk tijdperk in de geschiedenis gedomineerd heeft. Achttien jaar lang heeft De Somer, driemaal herkozen na zijn eerste benoeming, als feitelijke Rector ad vitam, het

universitair leven te Leuven en voor een stuk in Vlaanderen gedomineerd.

De K.U. Leuven heeft hem een vorstelijke uitvaart bezorgd. In de indrukwekkende en bomvolle St.-Pieterskerk werd, in aanwezigheid van talrijke prominenten uit de religieuze, politieke, academische en culturele wereld tijdens een pakkende plechtigheid door zijn naaste medewerkers en door onze Vaste Secretaris aan de overleden Rector een dank- en huldewoord gericht. Vele aanwezigen zullen verrast hebben opgekeken toen de universitaire harmonie met opgewekte trompettonen de plechtigheid inzette. Op uitdrukkelijke wens van De Somer was immers alle treurige muziek gebannen. Koor en orkest brachten werken van Purcell en Bach, twee van De Somer's lievelingscomponisten. En toen tot slot de universitaire harmonie, het universitair symfonisch orkest en het Leuvens universitair koor in een meesterlijk ensemble het triomfantelijke en aangrijpende Hallelujah van Händel aanhieven, zal bij velen de pijn van het afscheid op dat unieke moment plaats hebben gemaakt voor een immens gevoel van dankbaarheid jegens de man die zijn leven aan de Leuvense universiteit had verpand en die uitzonderlijk groot was geweest als wetenschapper, humanist, Vlaming en rector.

Mevrouw De Somer,

Laat mij toe het slotwoord tot U te richten. De vrouw zijn van een beroemd man betekent delen in zijn vreugde en suksessen, maar evenzeer – zo niet meer – in zijn bekommernissen en tegenslagen. De vrouw beschikt hiervoor over een potentieel van intuïtief aanvoelen, waar de man met verwondering naar opziet. In zijn Journal d'Harvey legt Jean Hamburger, buitenlands erelid van ons genootschap, de Engelse medicus de volgende woorden in de pen : « Je crois n'avoir jamais bien compris les femmes. Tout ce que je sais, c'est qu'elles sont assurément bien différentes de nous. Les hommes tentent de plier leur vie à leurs ambitions, les femmes cherchent à se plier à la vie qu'elles rencontrent ». Piet De Somer heeft ongetwijfeld zijn leven geplooid naar zijn ambities. U hebt hem hierbij feilloos ter zijde gestaan en uw rol als first Lady van de K.U. Leuven met glans vervuld, zowel op academische plechtigheden als in het gastvrije « Somerhuis » aan de Brusselse Poort, waar zo vaak onder vrienden en medewerkers toekomstplannen werden

gesmeed. De muren van uw woning kunnen U een kostbaar stuk geschiedenis vertellen over het wel en wee van de Leuvense universiteit en over uw man, die haar met zoveel efficiëntie en stijfheid heeft geleid. Het moge U een troost wezen dat hij niet alleen bij U en bij de uwen voortleeft, maar ook bij zovelen, die hem hebben gewaardeerd en bewonderd en hem dankbaar blijven gedenken

A. GYSELEN
Titelvoerend Lid
en Gewezen Voorzitter